

УДК 94(477) +323.1 «1921/1939»

**THE INFLUENCE OF THE SOCIO-ECONOMIC FACTOR ON
DISTINCTIVE FEATURES OF “UKRAINIZATION” IN DONBAS IN THE
20s–30s OF THE 20th CENTURY****ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЧИННИКА НА СПЕЦИФІКУ
ПРОЦЕСУ «УКРАЇНІЗАЦІЇ» 20–30-Х РР. ХХ СТ. У ДОНБАСІ****Serhiienko S. Yu. / Сергієнко С. Ю.***Candidate of historical sciences (Ph.D.), Associate Professor / к.і.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-9761-0897

*Volodymyr Dahl East Ukrainian National University,**Kyiv, Ioann Pavel II, 17, 01042**Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля,**Kyiv, Ioanna Pavla II, 17, 01042*

Анотація. У статті на основі літератури, періодичних видань та архівних джерел розглянуто вплив соціально-економічного чинника на хід «українізації» у Донбасі. Зазначено, що цей чинник суттєво впливав на даний процес у регіоні. Донбас став одним з найбільших регіонів, де впроваджувався експеримент радянської модернізації. Це, без сумніву, наносило відбиток і на національну політику. Від Донбасу влада чекала, передусім, економічних успіхів, це було стратегічне завдання. В індустріальному регіоні для керівного складу «українізація» асоціювалася з другорядними справами, пріоритетним було виробництво. Особливе промислове становище Донбасу, значна урбанізація регіону, соціальний склад населення, діяльність профспілок не могли не вплинути на хід «українізації».

Ключові слова: Донбас, робітники, розвиток, «українізація».

Вступ.

Україна, як і кожна велика країна, складається з історично сформованих регіонів, що є її невід’ємними складовими. Кожен з них має свої особливості, свою специфіку, котра проявляється певним чином. Одним з таких регіонів України є Донбас. У роки проведення політики коренізації в Донбасі у 20–30-х рр. ХХ ст. відбувалися процеси, що мали потужний вплив на хід «українізації» як в регіоні, так і в цілому в Україні. В основі цих процесів лежали чинники, які визначали специфіку проведення національної політики в Донбасі. Дослідження цих чинників є актуальним, оскільки допоможе розібратися в складних обставинах процесу «українізації» 1920–1930-х років у Донбасі і дозволить використати досвід минулого в сучасних умовах.

По темі «українізації» 1920–1930-х років істориками опубліковано чимало праць. Серед них є роботи, що розглядають регіональні особливості цього процесу [1]. У той же час неповною мірою висвітлено вплив соціально-економічного чинника на хід «українізації» у Донбасі. Автор ставить за мету на основі літератури, періодичних видань та архівних джерел розглянути цей вплив.

Основний текст.

Соціально-економічний чинник, який також суттєво впливав на процес «українізації» в Донбасі, був тісно пов’язаний як з політичним, так і з етнічно-географічним. Саме стрімкий економічний розвиток сприяв швидкому заселенню території Донбасу і викликав відповідні політичні рішення. Природні багатства регіону притягували іноземний капітал. За його участю наприкінці ХІХ

століття були збудовані металургійні заводи в Маріуполі, Краматорську, Єнакієве, Алмазній, Дружківці, Макіївці; шахти у Кадіївці, Лисичанську, Горлівці; паровозобудівний завод у Луганську; скляний завод у Костянтинівці; соляні копальні у Бахмуті; содові підприємства у Лисичанську і Слов'янську. Отже, Донбас у другій половині XIX ст. стає регіоном з розвинутою важкою промисловістю – вугледобуванням і металургією.

Високий ступінь концентрації промисловості і певна технічна оснащеність підприємств прискорили процес формування робочих кадрів – шахтарів, металургів, машинобудівників та інших професій. Ті, які прибували в Донбас, осідали там, де були кам'яновугільні шахти, металургійні, металообробні й інші заводи, залізничні станції. Темпи росту чисельності робітників були вражаючими. Тільки за останні п'ять років XIX ст. їх кількість потроїлася [2, с. 38]. У 1900 році на промислових підприємствах і залізницях Донецького басейну було задіяно більше 170 тисяч людей. У подальшому відбувалося ще більше зростання чисельності робітників. У 1913 році лише на кам'яновугільних копальнях і металургійних заводах кількість робітників досягла 215 тисяч у порівнянні зі 111 тисячами у 1900 році, тобто ряди гірників і металургів майже подвоїлися. За ступенем концентрації робітників на крупних підприємствах на початок XX ст. Донбас займав одне з перших місць в Російській імперії. У 1900 р. на кожний з 12 заводів з повним металургійним циклом припадало в середньому 2420 робітників, а на один уральський завод – 1496 робітників [2, с. 38].

Якщо проаналізувати розвиток вугільної промисловості у Донбасі в другій половині XIX – на початку XX ст., то можна з впевненістю сказати, що на той час у Російській імперії у цього регіону просто не було конкурентів. У 1913 р. Донбас давав майже 87% усього видобутку вугілля й близько 50% виробництва чавуну [3, с. 59].

Отже, можна з впевненістю говорити, що Донецький басейн на рубежі XIX і XX століть вийшов на провідне місце в Російській імперії з розвитку важкої промисловості. Європейське розташування Донбасу робило його визначальним в забезпеченні потреб найбільш заселеної частини імперії і в підготовці до неминучої війни в Європі. Донбас став вугільно-металургійною та машинобудівною базою Російської імперії і це економічне становище регіону суттєво впливало на політичне життя країни. Всі політичні сили, які існували в європейській частині імперії, намагалися розповсюдити свій вплив на населення регіону.

Після приходу до влади більшовиків Донбас з його могутнім економічним потенціалом став у центрі уваги нових керівників. Ще задовго до початку жовтневої революції В. Ленін у своїй праці «Розвиток капіталізму в Росії» зазначав, що Південь Росії порівняно з Уралом, має більш великий економічний потенціал. Під Півднем він мав на увазі і Донбас, наводив приклади постійного зростання виробництва в цьому регіоні [4, с. 493]. Революційні події завдали Донбасу дуже відчутних втрат. Видобуток вугілля зменшився з 24,8 мільйона тонн у 1917 році до 4,5 мільйона у 1920, із 63 доменних печей діяла лише одна – на Петровському заводі. Скорочувалася чисельність населення міст, наприклад

у Маріуполі в 1918 році проживало 110 тисяч чоловік, а в 1921 році – лише 30 тисяч [5, с. 119]. Звичайно, що такий стан регіону не задовольняв нову владу. В 1921 році В. Ленін наголошував, що Донбас – це основа всієї економіки [6, с. 307; 318], і майбутні успіхи відновлення важкої промисловості більшовицький вождь пов'язував саме з цим регіоном. На політичному звіті ЦК РКП(б) 27 березня 1922 року він зазначав: «Ні про яке відновлення крупної промисловості в Росії, ні про яке справжнє будівництво соціалізму не може бути й мови, ... якщо ми не відновимо, не поставимо на належну висоту Донбас» [7, с. 105]. Відомий вираз В. Леніна «Вугілля – це справжній хліб промисловості» на довгі роки став гаслом господарників. Таким чином, В. Ленін пов'язував з Донбасом економічне майбутнє всієї Росії, а відтак він асоціювався у влади не з Україною, а з Росією.

Регіон завдяки своєму економічному потенціалу завжди був у центрі уваги. На другому обласному з'їзді Рад Донбасу в 1935 р. зазначалося, що Донбас є найважливішою промисловою базою великого Радянського Союзу, підкреслювалося, що від вугілля і металу Донбасу в роки реконструкції народного господарства СРСР залежали успіхи соціалістичного будівництва [8, арк. 4]. Далі на з'їзді зазначалося: «Донбас займає по всьому вуглевидобутку Радянського Союзу 60%. Вугільна промисловість є основною і провідною, – це і визначає значення Донбасу як основної і першої паливної бази країни» [8, арк. 11].

Донбас став одним з найбільших регіонів, де впроваджувався експеримент радянської модернізації. З кінця 1920-х років і до початку 1940 р. в регіоні було зведено 245 підприємств, понад 100 нових шахт. Паралельно йшла реконструкція вже існуючих підприємств. Слід зазначити, що це також наносило відбиток на національну політику. Від Донбасу влада чекала, перш за все, економічних успіхів, це було стратегічне завдання. У квітні 1928 р. Й. Сталін на пленумі ЦК і ЦКК ВКП(б) особливо підкреслив значення шахтарів Донбасу, він навів наступний приклад: один з функціонерів їздив у Донбас і безпосередньо під землею розпитував шахтарів про умови їх праці. Й. Сталін із задоволенням підкреслив: «Показово, що не один із шахтарів не вважав необхідним скаржитися на умови» [9, с. 60]. Хоча відомо, що шахтарський труд – один з найтяжчих і найнебезпечніших у промисловості. Й. Сталіну дуже сподобався настрій донбаських шахтарів і він сказав, що вони «не просто робітники, а герої» [9, с. 61]. Таке відношення до Донбасу збереглося і в подальші роки.

В індустріальному регіоні для керівного складу «українізація» асоціювалася з другорядними справами, пріоритетним було виробництво. Що стосується рядових працівників промислового сектору, то в більшості своїй вони на перше місце ставили вирішення матеріальних проблем, таких, як отримання житла, влаштування домашнього побуту, матеріальне забезпечення своєї родини тощо. Як казав один із службовців у 1930 році: «Якщо ми українізуємось, сало, масло та інші продукти від цього не подешевшають» [10].

Швидкий економічний розвиток сприяв стрімкому збільшенню населення Донбасу. У 1897 р. тут нараховувалося 1 мільйон 670 тисяч людей, а в 1926 р. – 2 мільйони 971 тисяча. До 1939 року населення Донбасу збільшилося до 4

мільйонів 940 тисяч [11, с. 81]. Як зазначалося вище, кількість робітників регіону постійно зростала. У 1926 р. їх нараховувалося вже 461,9 тис., а в 1933 р. їх кількість сягнула 1 мільйона 413 тисяч [2, с. 249]. Це була приблизно третина всіх робітників України [12, с. 322]. Отже, на відміну від інших регіонів України, де переважало селянство, Донбас став одним із перших, де основною домінуючою силою став робітничий клас. Але в Донбасі цей клас мав свої особливості. Як зазначає один із сучасних фахівців, в історії Донецького регіону можна прослідкувати головну його ідею – прагнення матеріального достатку. Населення регіону, як вже зазначалося, формувалося за рахунок переселенців з різних територій. Вони були представниками різних народів з різними традиціями, культурою і рівнем освіти. Їх завжди об'єднувала одна думка – «тут можна добре заробити» [13]. До речі, саме з такою думкою прибув у Донбас з Орловщини молодим хлопцем О. Стаханов. Його метою було побільше заробити, щоб підняти своє розорене господарство в рідному селі. У своїх мемуарах він прямо писав, що «хотів побільше заробити і тим наблизити своє повернення додому» [14, с. 25]. Але О. Стаханов так і не повернувся до рідного села, як і десятки тисяч інших заробітчан, які й склали основу робітничого класу Донбасу. Їх утримувало на місці матеріальне благополуччя, особливо в порівнянні з селом, де з кінця 1920-х рр. почалася масова колективізація і різко впав матеріальний достаток селян.

Слід відмітити, що у 1926 році в складі робітників Донбасу нараховувалося 51% росіян, 40% українців, 9% представників інших національностей. Кількість робітників-українців зростала і згідно з даними вибіркового дослідження за 1934 рік їх вже було 52,6%, росіян – 41,5%, інших національностей – 5,9% [2, с. 255]. Але є приклади того, що робітники-українці русифікувалися, цьому сприяло як відповідне оточення, так і дії влади, яка без особливого ентузіазму ставилася до проведення «українізації» [15, арк. 79].

Відзначимо ще один важливий момент, який впливав на «українізацію» в регіоні – це швидка урбанізація. У 1913 році питома вага міського населення складала 8,1%, а в 1926 воно зросло до 33%. [16, с. 7]. Якщо подивитися статистичні дані по Донбасу за цей рік, то можна побачити, що в окружних містах регіону більшість мешканців склали росіяни. В Артемівську налічувалося 50,85% росіян, українців – 21,52%; у Луганську – 63,36% і 21,44% і в Сталіно – 63,09% і 6,88% відповідно. Виключенням можна вважати лише Старобільськ, де налічувалося 92,33% українців і 4,86% росіян, але місто було на той час зовсім невелике – 6 тисяч 410 мешканців [17, арк. 44]. Зважаючи на те, що «українізація» в регіоні йшла з чималими потугами, можна з впевненістю говорити, що навіть коли міста поповнювалися українцями, багато з них підпадали під російський вплив і переходили на російську мову спілкування. Сучасні дослідження доводять, що урбанізація виявилася одним із знарядь радянської та русифікації населення України, оскільки саме в містах відбувався процес штучного створення нової спільноти – радянського народу – на основі російської культури та мови. З розвитком процесів індустріалізації й урбанізації промислове місто починає відігравати роль генератора специфічної міської «пролетарської» культури, яка звідси розповсюджувалася по невеличких

містечках і селах [18, с. 12]. Слід лише зазначити, що міста Донбасу зростали дуже відчутно. Якщо загалом по Україні міське населення з 1926 по 1939 р. збільшилося з 18,6% до 36,2% [18, с. 12], то в Донбасі до 1940 року воно складало 60% [11, с. 82], тобто з 1913 по 1940 рік збільшилося більше, ніж у сім разів.

Ще коли В. Ленін розпочинав нову економічну політику (НЕП), він наголошував, що потрібно переглянути відношення робітничого класу до селянства, що в селянській країні потрібен цілий ряд особливих перехідних заходів, які зовсім непотрібні в країнах розвинутого капіталізму, де наймані робітники у промисловості і сільському господарстві являють величезну більшість [19, с. 57-58]. Не можна за короткий строк переробити економічну базу дрібного землеробства. Спроби більшовиків перевести сільське господарство на колективну основу закінчились провалом. Над цими спробами, визнавав В. Ленін, селяни «сміються або ж злословлять» [19, с. 60]. Щоб перевести сільське господарство на колективні рейки, потрібні десятиліття. В. Ленін повинен був визнати, що якщо не вдалося швидко і прямо здійснити перехід до нового ладу, то більшовики все-рівно своє візьмуть через перехідні заходи [19, с. 72]. У склад цих перехідних заходів поряд з НЕП ввійшла і коренізація. Це поєднання було не випадковим. НЕП означав, що комунізм у тому вигляді, в якому він задумувався Леніним, не міг бути здійсненим «кавалерійським наскоком», тобто відразу. Вождь більшовиків зрозумів, що потрібно було відступити, накопичити сил для нового удару по «старому світу». Політика ж коренізації була проявом неможливості негайно здійснити злиття націй у наднаціональну спільноту, що передбачалося комуністичною теорією. Головним гальмом злиття націй, на думку більшовиків, виступало селянство, яке класики комунізму відносили до дрібної буржуазії, що мусила зникнути як клас, а її повинен був замінити сільський пролетар-робітник. Але для цього також потрібен був час і перехідні заходи. Саме таким перехідним заходом стала коренізація – підтримка культури корінної нації з метою залучення на сторону більшовиків, перш за все, селянства і національної інтелігенції.

Донбас, як високоіндустріальний регіон, на відміну від сільськогосподарських регіонів України, добре вписувався в марксистську схему переходу до комунізму. Специфіка Донбасу була і в тому, що тут зосереджувався найбільший прошарок робітничого класу, який згідно теорії марксизму, не мав вітчизни, тобто вважався теоретиками комунізму наднаціональною спільнотою. До того ж вельми значну частину робітників Донбасу склали етнічні росіяни, національні проблеми яких були фактично вирішені. Тому тут відступ від марксистських схем у вирішенні національного питання вважався не таким необхідним. У Донбасі можна було обійтися і без загравання з українськими національними силами. Однак, Донбас входив в Україну і офіційно говорити, що тут не потрібна «українізація», було незручно, а головне не вигідно, оскільки у керівництві КП(б)У були сильні особистості, які могли стати противниками Й. Сталіна у разі, якщо він, як фактичний лідер держави, почне відкрито гальмувати «українізацію» в Донбасі.

Значний вплив на прояви специфіки процесу «українізації» надавала діяльність профспілок. Англійський історик Е. Карр зауважує, що перевага серед

робітників великоруського елемента з самого початку зробила профспілки могутнім об'єднуючим чинником на великоруській основі. Цікаво, що на I Всеросійському з'їзді профспілок (січень 1918 р.) говорилося про донецьких робітників як про невід'ємну частину російського робітництва [20, с. 292]. Коли ж у квітні-травні 1919 р. у Харкові відбувся Перший Всеукраїнський з'їзд профспілок, то він прийняв рішення про створення Південного бюро Всеросійської Центральної ради профспілок, тобто відверто визнав, що є російською структурою. На з'їзді навіть була заслухана доповідь про роботу Всеросійської ради профспілок. З'їзд відмежувався від Всеукраїнської Центральної ради профспілок. Таким чином, нові радянські профспілки на території України були загоном російських профспілок. Коли ж з боку України була висунута вимога про створення окремої організації українських профспілок чи особливого статусу для них у всеросійській організації, то Всеросійська центральна рада профспілок твердо виступила за «єдність і централізм». Але ця єдність, як відмічає Е. Карр, «означала організацію під переважно великоруським контролем» [20, с. 293]. Правда, у листопаді 1924 р. було створено Всеукраїнську раду профспілок як організацію українських робітників, але вона також залежала від Москви.

Вже у березні 1922 р. у політичній доповіді з'їзду більшовиків В. Ленін прямо вказав, маючи на увазі відступ до НЕП, «відступити в порядку, точно визначити межу відступу і не піддаватися паніці – це саме головне» [21, с. 89]. Тобто НЕП задумувалася як маневр, потрібний для накопичення сил для нового удару по ринковій економіці. Виданий у 1938 р. «Короткий курс історії ВКП(б)», який особисто редагував Й. Сталін, наголосив: «Троцькісти та інші опозиціонери вважали, що неп є тільки відступом... Це було дуже шкідливе антиленінське тлумачення непу. В дійсності ж, вже через рік після введення непу, на XI з'їзді партії, Ленін заявив, що відступ закінчився і висунув гасло «Підготовка наступу на приватно-господарський капітал» [22, с. 245]. Той же «Короткий курс» відверто пояснював, для чого був потрібний НЕП: «відступити тимчасово ближче до свого тилу, перейти від штурму до більш тривалої осади фортеці, щоб, накопичивши сили, знову почати наступ» [22, с. 245].

Коренізація була прив'язана до нової економічної політики і була точно таким же відступом, після чого повинен був розпочатий тотальний наступ. Розгорнутий наступ у напрямку економіки розпочався наприкінці 1920-х років, майже одночасно розпочався наступ і на процес «українізації», але специфікою Донбасу було те, що тут наступ на «українізацію» розпочався раніше, ніж наступ на ринкову економіку.

Специфіку Донбасу визначав і численний корпус інженерно-технічних працівників, який був сформований в основному за часів Російської імперії і «українізація» для нього була не більш, ніж чудернацька вигадка нової влади, що намагалася втілити в життя явно утопічні теорії. Тут необхідно також врахувати, що інженерно-технічні працівники Донбасу не приймали участі, за рідким виключенням, в Українській національно-демократичній революції і становленні української державності. Влада УНР фактично не розповсюджувалась на Донбас, влада ж П. Скоропадського (Українська

Держава) проіснувала всього декілька місяців і була пов'язана з окупаційним режимом Німеччини і Австро-Угорщини. Встановлення влади УСРР для них асоціювалося з радянською владою в Москві. Тому, звичайно, інженерно-технічні працівники Донбасу не сприймали «українізацію» як життєву необхідність.

Специфікою Донбасу був і значний розвиток залізничного транспорту. Щільна сітка залізниць (а щоб це визначити, не потрібно багато часу, досить глянути на мапу України і відразу кидається в очі густота ліній залізниць саме в Донбасі) також вплинула на процес «українізації». З утворенням СРСР всі залізниці офіційно перейшли у підпорядкованість Москви і «українізація» залізничного персоналу якщо і торкнулася, то лише формально. А загін залізничників, на відміну від інших регіонів України, складав значну частину дієвого населення Донбасу.

До економічного чинника також слід віднести побутові умови життя міських робітників. Селянин не мав такого побуту, який був у містах. Разом з путівкою в міське життя сільські бідняки отримували куток у комунальній квартирі або ліжко в гуртожитку, гарантовану роботу і оплату, деякі комунальні зручності, яких в селі не було. Крім того, з'являвся вільний час для дозвілля. Український селянин пристосовувався до більш якісного міського побуту і разом з тим до міської мови, котра, як правило, була російською.

Слід відзначити ще один особливо важливий момент, який теж відносився до соціально-економічного чинника. Будь-яка реформа, перш за все, потребує грошей, а країна в зазначений період була зовсім небагатою, в той час як «українізація» потребувала значних коштів і особливо в зрусифікованому Донбасі, їх за умов індустріалізації дуже бракувало і, звичайно, що йшли вони, насамперед, у сферу промисловості, а не на культурні потреби.

Висновки.

Отже, соціально-економічний чинник мав значний вплив на хід «українізації» в Донбасі, був одним із наріжних каменів специфіки цього процесу. Концентрація промислових робітників у регіоні була найбільшою в Україні, що робило визначальною роль даного класу не тільки в соціально-економічному, а і в культурному житті. А оскільки правляча партія докладала всіх зусиль для того, щоб «пролетарі всіх країн єдналися», то донбаський пролетаріат розглядався як частка російського пролетаріату, а економіка Донбасу – як складова російської економіки. Вираз В. Леніна: «Вугілля – це справжній хліб промисловості» був пущений в обіг не заради красивого слова. На той час це була істина. Донбас давав значну частину вугілля та металу для підприємств СРСР і був фундаментом всієї радянської промисловості. Особливе промислове становище Донбасу, значна урбанізація регіону, соціальний склад населення не могли не вплинути на хід «українізації». Свою роль в цьому процесі грали і профспілки, які діяли зрештою під контролем ЦК РКП(б).

Соціально-економічний чинник прямо залежав від особистостей, що складали населення регіону і мали визначений життєвим шляхом певний світогляд, що спонукав їх до тих чи інших дій у соціальному та економічному просторі.

Надалі слід розглянути дії інших чинників, що впливали на процес «українізації» 1920–1930-х років у Донбасі.

Література.

1. Нечипоренко З.В. Регіональні особливості політики коренізації (українізації) в УСРР. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. – Черкаси, 2006. – 20 с.; Анпілогова Т.Ю. Українізація Донбасу 20-х рр. XX ст.: особливості й проблеми впровадження / Т.Ю. Анпілогова // Вісник Луганського національного педагогічного університету ім. Т.Шевченка. – 2008. – № 15. – С.130-137; Павленко В. Діяльність міських культурно-освітніх закладів на півдні України в період «українізації» (20-і роки XX ст.) / В. Павленко // Scriptorium Nostrum. – 2016. – №1. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=scno_2016_1_10 та ін.
2. История рабочих Донбасса. В двух томах / Гл. ред. Ю.Ю. Кондуфор. – Т.1. – Київ: «Наукова думка», 1981. – 328 с.
3. Радянська енциклопедія історії України в 4 томах. – Т.2. – Київ: АН УРСР, 1970.
4. Ленин В.И. Развитие капитализма в России / В.И. Ленин // Полное собрание сочинений. – Москва: Политиздат, 1975. – Т.3. – 792 с.
5. Донеччина. Перехрестя цивілізацій. Книга перша / ред. В.І. Мозговий. – Донецьк: ТОВ «Діапрінт», 2007. – 160 с.
6. Ленин В.И. О внутренней и внешней политике республики / В.И. Ленин // Полное собрание сочинений. – Москва: Политиздат, 1977. – Т.44. – 726 с.
7. Ленин В.И. Политический отчет Центрального комитета РКП(б) 27 марта 1922 г. / В.И. Ленин // Полное собрание сочинений. – Москва: Политиздат, 1978. – Т.45. – 730 с.
8. Державний архів Донецької області. – Ф.Р-2794. – Оп.2 – Спр.1а.
9. Сталин И.В. Шахтинское дело / И.В. Сталин // Сочинения. – Москва: Политиздат, 1949. – Т.11. – 382 с.
10. За украинизированный аппарат // Диктатура труда. – 1930. – №155 (липень).
11. Книга о Донбассе. Природа. Люди. Дела. – Донецьк: «Донбас», 1977. – 319 с.
12. Історія Української РСР. У восьми томах десяти книгах. – Т.6. – Українська РСР у період побудови і зміцнення соціалістичного суспільства (1921-1941) / Відп. ред. П.П. Гудзенко. – Київ: Наукова думка, 1977. – 544 с.
13. Морозов О. «Кропива ти моя, кропива...» // Українська правда. – 18 серпня 2010 [Електронний ресурс] / О. Морозов. – URL: <http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2010/08/18/5309662/>
14. Стаханов А.Г. Жизнь шахтерская / А.Г. Стаханов. – Київ: Издательство политической литературы, 1975. – 214 с.
15. Державний архів Луганської області. – Ф.Р-243. – Оп.1. – Спр.147. –

Арк.79.

16. Лаврів П.І. Історія Південно-Східньої України / П.І. Лаврів. – Київ: «Українська Видавнича Спілка», 1996. – 208 с.

17. Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф.1. – Оп.20. – Спр.2249. – Арк.44.

18. Гогохія Н.Т. Українське радянське місто 1929-1938 рр.: історико-соціальний аналіз: автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Східноукраїнський національний університет ім. В.Даля / Н.Т. Гогохія. – Луганськ, 2003. – 20 с.

19. Ленин В.И. Доклад о замене разверстки натуральным налогом / В.И. Ленин // Полное собрание сочинений. – Москва: Политиздат, 1977. – Т.43. – 562 с.

20. Карр Э. История Советской России. Кн.1: Том 1 и 2. Большевицкая революция 1917-1923 / Э. Карр. – Москва: Прогресс, 1990. – 768 с.

21. Ленин В.И. Политический отчет Центрального комитета РКП(б) 27 марта 1922 г. / В.И. Ленин // Полное собрание сочинений. – Москва: Политиздат, 1978. – Т. 45. – 730 с.

22. История Всесоюзной Коммунистической партии (большевиков). Краткий курс. – Москва: Политиздат, 1953. – 352 с.

References.

1. Nechyporenko Z.V. Regionalni osoblyvosti polityky korenizaciji (ukrajinizaciji) v USRR. Avtoreferat dysertaciji na zdobuttja naukovogho stupenja kandydata istorychnykh nauk. – Cherkasy, 2006. – 20 s.; Anpiloghova T.Ju. Ukrajinizacija Donbasu 20-kh rr. XX st.: osoblyvosti j problemy vprovadzhennja / T.Ju. Anpiloghova // Visnyk Lughansjkogho nacionaljnogho pedaghoghichnogho universytetu im. T.Shevchenka. – 2008. – №15. – S.130-137; Pavlenko V. Dijalnistj misjkykh kuljturno-osvitnykh zakladiv na pivdni Ukrajinu v period «ukrajinizaciji» (20-i roky XX st.) / V. Pavlenko // Scriptorium Nostrum. – 2016. – №1. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=scno_2016_1_10 ta in.

2. Istorija rabochih Donbassa. V dvuh tomah / Gl. red. Ju.Ju. Kondufor. – Т.1. – Kyiv: «Naukova dumka», 1981. – 328 s.

3. Radjansjka encyklopedija istoriji Ukrajinu v 4 tomakh. – Т.2. – Kyiv: AN URSR, 1970.

4. Lenin V.I. Razvitie kapitalizma v Rossii / V.I. Lenin // Polnoe sobranie sochinenij. – Moskva: Politizdat, 1975. – Т.3. – 792 s.

5. Donechchyna. Perekhrestja cyvilizacij. Knygha persha / red. V.I. Mozghovyj. – Donecjk: TOV «Diaprint», 2007. – 160 s.

6. Lenin V.I. O vnutrennej i vneshnej politike respubliki / V.I. Lenin // Polnoe sobranie sochinenij. – Moskva: Politizdat, 1977. – Т.44. – 726 s.

7. Lenin V.I. Politicheskij otchet Central'nogo komiteta RKP(b) 27 marta 1922 g. / V.I. Lenin // Polnoe sobranie sochinenij. – Moskva: Politizdat, 1978. – Т.45. – 730 s.

8. Derzhavnyj arkhiv Donecjkoi oblasti. – F.R-2794. – Op.2 – Spr.1a.

9. Stalin I.V. Shahtinskoe delo / I.V. Stalin // Sochinenija. – Moskva: Politizdat, 1949. – Т.11. – 382 s.

10. Za ukrainizirovannyj apparat // Diktatura truda. – 1930. – №155 (lipen').

11. Kniga o Donbasse. Priroda. Ljudi. Dela. – Doneck: «Donbas», 1977. – 319 s.

12. Istorija Ukraïns'koï RSR. U vos'mi tomah desjati knigah. – Т.6. – Ukraïns'ka RSR u period pobudovi i zmicnennja socialistichnogho suspil'stva (1921-1941) / Vidp. red. P.P. Gudzenko. – Kyiv: Naukova dumka, 1977. – 544 s.

13. Morozov O. «Kropyva ty moja, kropyva...» // Ukraïnsjka pravda. – 18 serpnja 2010 [Elektronnyj resurs] / O. Morozov. – URL: <http://www.pavda.com.ua/rus/articles/2010/08/18/5309662/>
14. Stahanov A.G. Zhizn' shahterskaja / A.G. Stahanov. – Kyiv: Izdatel'stvo politicheskoy literatury, 1975. – 214 s.
15. Derzhavnyj arkhiv Lughansjkoji oblasti. – F.R-243. – Op.1. – Spr.147. – Ark.79.
16. Lavriv P.I. Istorija Pivdenno-Skhidnjoji Ukraïny / P.I. Lavriv. – Kyiv: «Ukraïnsjka Vydavnycha Spilka», 1996. – 208 s.
17. Centraljnyj derzhavnyj arkhiv ghromadsjkykh ob'jednanj Ukraïny. – F.1. – Op.20. – Spr.2249. – Ark.44.
18. Ghoghokhija N.T. Ukraïnsjke radjansjke misto 1929-1938 rr.: istoriko-socialjnyj analiz: avtoref. dys... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Skhidnoukraïnsjkyj nacionaljnyj universytet im. V.Dalja / N.T. Ghoghokhija. – Lughansjk, 2003. – 20 s.
19. Lenin V.I. Doklad o zamene razverstki natural'nym nalogom / V.I. Lenin // Polnoe sobranie sochinenij. – Moskva: Politizdat, 1977. – T.43. – 562 s.
20. Karr Je. Istorija Sovetskoj Rossii. Kn.1: Tom 1 i 2. Bol'shevistskaja revoljucija 1917-1923 / Je. Karr. – Moskva: Progress, 1990. – 768 s.
21. Lenin V.I. Politicheskij otchet Central'nogo komiteta RKP(b) 27 marta 1922 g. / V.I. Lenin // Polnoe sobranie sochinenij. – Moskva: Politizdat, 1978. – T. 45. – 730 s.
22. Istorija Vsesojuznoj Kommunisticheskoy partii (bol'shevikov). Kratkij kurs. – Moskva: Politizdat, 1953. – 352 s.

Abstract. *The article studies the influence of the socio-economic factor on distinctive features of “Ukrainization” in Donbas based on literature, periodicals, and archival sources. It is noted that this factor significantly influenced “Ukrainization” in the region. Donbas became one of the largest regions where the experiment of Soviet modernization was implemented. That undoubtedly had an impact on national policy. First of all, the authorities expected economic success from Donbas; it was a strategic task. The authorities considered “Ukrainization” as a secondary affair, since production was the priority in the industrial region. As for ordinary workers in the industrial sector, most of them focused primarily on the solution of material problems, such as obtaining houses and setting them up, material support of their families, etc.*

The paper emphasizes that “Ukrainization” was influenced by rapid urbanization in the region. Modern research shows that urbanization proved to be one of the tools of Sovietization and Russification of the population of Ukraine, as it was in the cities where the process of artificially creating a new community of the Soviet people took place based on Russian culture and language. The activities of trade unions operating under the control of the Central Committee of the RCP(b) had a significant impact on the distinctive features of “Ukrainization” in the region. The specific features of Donbas were determined by a large number of engineers and technicians, which was formed mainly during the Russian Empire. “Ukrainization” was nothing more than a fiction of the new government for them.

The author came to the conclusion that the socio-economic factor had a significant impact on the course of “Ukrainization” in Donbas, was one of the cornerstones of the distinctive features of this process. The concentration of industrial workers in the region was the highest in Ukraine, which presupposed the determining role of this class not only in socio-economic but also in cultural life. Since the ruling party made every effort to ensure that ‘proletarians of all countries united’, the Donbas proletariat was seen as part of the Russian proletariat, and the economy of Donbas was considered a component of the Russian economy. Donbas provided a significant part of coal and metal for Soviet enterprises and was the foundation of the whole Soviet industry. The special industrial situation of Donbas, significant urbanization of the region, the social composition of the population, the activities of trade unions could not help but influence the course of “Ukrainization”.

Key words: *Donbas, workers, development, “Ukrainization”.*